

FRI-110-2-SSH(S)-03

**ACTIVENESS AND ASPECTS OF IMPLEMENTATION
OF THE LITERARY-POLITICAL MYTHOLOGY
OF "GOLDEN DOBRUDZHA"**

Assoc. Prof. Romyana Lebedova, MA, PhD
Department of Philological and Natural Science
"Angel Kanchev" Ruse University - Silistra Branch
mobile: +359887632741
E: mail: rlebedova@uni-ruse.bg

***Abstract:** The paper provides information about certain factors that create the literary-political mythology of "Golden Dobrudzha", about the different variations of its existence, the different aspects of its implementation and about its functions. The features and suggestions it evokes socially and intimately are highlighted. Texts with different genre specifics, created in different historical periods, ensuring the popularization of the above-mentioned myth, as well as the time of its highest activity, were observed. A comparison has been made with the presence of the topic of Dobrudzha in Romanian literature.*

***Keywords:** myth, functions, aspects, realization, literature*

ВЪВЕДЕНИЕ:

"Златна Добруджа" е литературно-политическа митологема, чиято активност в историческото битие на българите е променлива и зависима както от обществено-политическите обстоятелства, така и от особеностите на водещите в различните периоди естетически процеси. За създаването ѝ работят много исторически, идеологически и културни фактори, поради което тя се създава от текстове с различна жанрова специфика – документи, публицистични материали, мемоари, пътеписи, писма, дневници, епически и лирически творби, свидетелски разкази на участници в събитията.

В културно-исторически план митът за "Златна Добруджа" има различни функции – обединяваща, компенсаторна, императивна, манипулираща, носталгично-опоетизираща... Като вторичен мит в множествеността на своите реализации той проявява природата си на фикция, свързана с колективното съзнание, която борави свободно с образи и представи, вече познати, но натоварени и с нови значения, обусловени от новите исторически условия и потребности. Наблюденията върху причините, които обуславят създаването му, върху митогенеративните процеси, върху вариантите на съществуване и употребите му водят до интересни изводи относно взаимната обвързаност на историята, митологията и литературата.

ИЗЛОЖЕНИЕ:

В художествената литература Добруджа е обект на изображение за първи път в повестите на Ил. Блъсков "Изгубена Станка"(1865) и "Злочеста Кръстинка" (1870). Монотонният равнинен пейзаж впечатлява и чужденците пътешественици, които го открояват като най-характерното за природата на тази земя с необозрими граници, чието очарование е в морето от жита, сред които сякаш пътникът потъва. Редом с природния колорит те подчертават като контрапункт нищетата, мизерията, бедността и икономическата изостаналост на района през XVIII век. Такива са впечатленията на граф д Отрив (френски дипломат, който в дневника си, воден по време на пътуването от Цариград до Яш през Източна България (1785), пише за пристанището на Силистра: "Дунавът е най-хубавата река в Европа..., но пристанището не прилича на пристанище, нито отговаря на местоположението си - близо до Германия, до Черно море, до България и до Влашко, т. е. едно от най-интересните местоположения в Близкия изток. Над града... се издигат 12 или 15 минарета, няколко мелници и двадесетина бараки запълват по най-мизерен начин нещо, което наподобява кей." Луи Огюст Феликс Божур пише: "Щом човек пристигне в някое село, очарованието веднага изчезва. Окаяните колиби, които вижда, и дрипите на тези, които ги обитават, отнемат всичките му илюзии. Навсякъде другаде

видът на човека развеселява пейзажа, тук обаче го помрачава.” Много бегло и Захарий Стоянов век по-късно в своите „Записки по българските въстания“, разкривайки подробности от живота на котленските овчари, разказва за Добруджа като за земя, в която овчарите са сякаш “заробени” и общуват повече с “вълци, кучета и магарета”, отколкото с хора **В тези текстове обаче Добруджа е географско понятие, което назовава реално прагматично пространство, видяно и почувствано от хора “преминаващи”, чужди за него.**

През XVIII и XIX век нито чрез природните си дадености, нито чрез икономическия си облик, нито чрез историческата си съдба Добруджа е припозната като “златна” и “земен рай.” **Митотворческите механизми са активирани от историческите събития и се задействат чак в началото на XX век, най-интензивно след откъсването на Южна Добруджа** (макар че в художествените текстове не се използват понятията Северна и Южна, защото в тях тя вече е *духовно пространство, което се отъждествява с националното*, или ако използваме терминологията на В. Галонзка - “опространствана идея “за родното). По тази причина актуализирането на познатите митопоетически модели се съпровожда от създаването на нови варианти, които чрез митологизация на родното пространство (и на региони от него) разкриват специфичното за момента в състоянието на общността.

Митът “Златна Добруджа” има **различна степен на активност в различните периоди, различни са смисловите и емоционалните аспекти, чрез които функционира при различните обстоятелства.** Графиката, която бележи нивото на неговите функционалност и популярност в историческото битие на нацията, има своите връхни точки (Първата световна война – събитията на Добруджанския фронт през 1916 г.; Крайовската спогодба – 1940 г.) и своите спадове – разграждането на мита (след 1944 г.) и липсата на ремитологизация. Той е ту въвлечан в центъра на обществения живот от политика, която използва като основание за действията и решенията си идеала за национално обединение, ту изтласкван в периферията, дори компрометиран чрез употребите си в различната вече (след 1944 г.) културна и историческа ситуация и с различни идеологически цели. Трансформациите му изразяват и различните аспекти на реализация:

- ❖ В *интимен* план – чрез мотивите за Другия свят, за накърнената връзка между човека и Земята, за изгубената Хармония, за разрушения Дом-гнездо в творчеството на Йордан Йовков, Дора Габе, Пеенка Цанева-Бленика. В този аспект доминира *носталгичното* и митът проявява способността си да утешава и компенсира липсите, имплицирайки вяра във възкресение на миналото;
- ❖ В *социален* план властно се налага чрез своята *императивност*. В социалното си битие митът мобилизира и подтиква към действие чрез подчертаване на националната идентичност – той утвърждава вярата, че личността принадлежи към общност, с която чрез езика, кръвта и земята е природно свързана, нейната интегрираност е защита, но и дълг; припомня “свещената история” и създава такава чрез примери на саможертва, експлицирани в общественото пространство. Самоутвърждаването чрез вяност към заветите укрепва връзките в колектива и е своего рода самоотричане, което често разчупва крехката корица на автономността (преживявана като щит, духовно самосъхранение) и прави човека доброволно зависим. Този факт засилва възможностите за политически злоупотреби с доверието и за манипулиране на чувството за дълг и патриотизъм. Той е своеобразен лакмус за морала на политиците, но едновременно с това импулсира онази непостижима преданост, която ражда военните “чудеса” и създава ореола на героите тук и сега. Духовното самосъхранение е представено като възможно само чрез опазване на паметта и идентичността. Подобна концепция насочва към националната митология, в която редом с историята, четена като сакрален текст, се оказва изключително активен и митът за Чуждия като въплъщение на връхлитаща агресивност, особено когато е нарушил държавните граници и в опитите си да прекрои Балканите лишава нацията дори от зоните на нейното несъмнено притежание, добили през вековете изключителна стойност поради своята свързаност с началото на българската държавност и духовност.

Интересен е фактът, че макар и вписан в различните идеологически проекти, митът в известна степен ги компрометира – упорито са премълчавани драмата на българите от Северна

Добруджа и драмата на кръвно свързания със земята си селянин, насила превърнат в обитател на новия “рай”. Усилието да се излекуват стари рани създава нови, когато се преструктурират общности и основен механизъм за преображение е използването и на психологически механизми, представящи принудата като неизбежност. Това е същностен белег на идеологията, според която единството и чистотата на нацията изискват жертви. Идеологията търси оправдание в повелите на времето и налага като образец нови хора с нов морал, с нови ценности и цели. Тя представя онези, които чувстват земята своя и са свързани с нея чрез съзнанието за притежание, като анахронизъм и като “класови врагове” независимо от това, че те чуват по-ясно гласа на земята, отколкото гласа на собствените си амбиции, и имат сетива за потребностите ѝ, те общуват пълнокръвно с нея чрез една интуитивна връзка или инстинкт, чрез едно не само придобито, а сякаш вродено знание за ритъма на живота ѝ.

Способността на мита да влияе върху емоциите на хората го превръща в ефективна реалност и тогава, когато политическият водовъртеж изтласква на повърхността най-непосредствено въздействащи образи и представи, солидарно обединени от националистичен заряд (1916г.), и когато, възкресявайки Началата и жизнената сила, бликаща от тях, предлага образи на оптимизма (1919 - 1920г.), и когато политическата непредубеденост се оказва отзивчива към емоционалния патос и победните интонации на лансираната от него идея за “постигане на националните възжеления”, а остава недостатъчно чувствителна към драмата на преселниците (1940 г.).

1944 г. е условна граница на неговото затихване и разграждане. “Златна Добруджа” пак е образ, използван от литературата, но това е само метафора, която се клишира и дори звучи банално, защото вече е несъотносима с копнежа по изгубената хармония, както и с идеята за национална консолидация и духовно оцеляване на общността българи⁴, а само характеристика на природата, конотираща представите за щедрост и красота. Припомнянето на ключови събития от историческото и духовното ѝ битие е основно в сферата на познавателното и отчетливо изразява добросъвестния стремеж на авторите да се впишат в жанровата специфика на пътеписа – Серафим Северняк – „Хиляда километра Добруджа“ (С., 1971) и „Златно и зелено“ – В: „Квадратна вселена“ (С., 1972); Петър Славински – „Просторите на Добруджа“ (С., 1973); Любен Петков – „Земя на стоте хълма“ (Народна младеж, С., 1974); Н. Георгиев „Добруджа – равнина на дебел хляб“ – В: „Нашите земи“ (С., 1988).

Промяната на организиращия принцип в социалистическия период променя и силите на сцепление – социално-класовото родство заменя националното единство; динамиката на новата епоха и градивните ѝ амбиции разчупват старите матрици и съзнателно разфокусират спойващи и съхраняващи енергии, но в болното от ентузиазъм време тази драма остава като част от миналото, лишено от стойност, както и митовете му – един процес, чийто драматизъм пресъздава с дълбок реализъм и психологизъм Ивайло Петров.

Множествеността на вариантите визира известна закономерност между аспектите на реализация и жанровата специфика на текстовете. В ролята си на *идеологема* митът изразява преди всичко *социалната си ангажираност* и се проявява в *публицистични текстове, в речта на политици, в мемоарни текстове, в лирически творби, които имат подчертано репортажен характер и звучат приповдигнато, екзалтирано. В носталгичната си реализация* той прозира в *епически или лирически текстове, които са в сферата на интимното* и в които изповедните интонации доминират. Те са естетически, идейно и емоционално по-усложнени и интерпретацията им предполага употребата на по-богат инструментариум. Текстовете, които *илюстрират разрушаването на мита, са широки епически платна* – трилогията на А. Гуляшки “МТ станция” (1950), “Село Ведрово” (1952), “Златното руно” (1958), в последствие преработена в един роман – “Ведрово” (1959) и неиздаденият роман на Дора Габе “Златната земя” (1954). Те представят *процеси на социално,*

⁴ Интересен е фактът, че в романа на К. Петканов “Златната земя” /1938/ символиката на златото и митопоетическият образ на родната земя като рай са използвани пак в национално-патриотичен план, въпреки че повествованието е свързано с Тракия. Идентична е и идеята за превръщането ѝ в рай от българите, при което акцентът е колкото върху органичната връзка между земята и човека, толкова и върху враждебността към Чуждите (турци и евреи), които не владеят тайната на нейното превръщане в “златна българска нива”.

идейно и нравствено-етично преструктуриране и изместват фокуса към трансформацията, преобразението и кристализирането на новото (време, отношения, ценности, идеи, принципи на обединение). В техния художествен свят митът, обвързан по дефиниция с миналото, традицията и повторемостта, се оказва неадекватен, затова и излишен.

Взаимна обусловеност се откроява и в отношенията между вариантите на съществуване на мита “Златна Добруджа” и начините на реконструиране на първични митични образи и представи.

В етноконсолидационната си функция и в национално патриотичните си проявления, най-ярко изразени в екстремните ситуации на война или по време на ритуал и празник, той се създава чрез съзнателно-рефлексивна употреба на архаични митични конструкти от създателите на текстове.

При създаване на образа на “Златна Добруджа” в носталгично опоектизираща светлина – като възкресен спомен за изгубения Друг свят – митичното се проявява като психичен субстрат, като нагласа на творческото съзнание, като креативен акт, активизиращ и изтласкващ от дълбините на несъзнаваното образи и представи, с които е “бременна” човешката психика. И в двата случая архаичните първообрази чрез редица аналогии и идентификации се разширяват “в модели на по-обемно възприятие” и сочат недвусмислено важната роля на литературата при формиране на вторични митове.

Интересна би била и една съпоставка с присъствието на темата за Добруджа в румънската литература. Наблюденията ни в тази посока са само в едър щрих и са далеч от претенцията за изчерпателност. Оформя се обаче тезата, че в духовното битие на румънците тя е по-скоро географско понятие, “чудновата” е с местоположението си – представяна е като земя със свой колорит, уникална с природните си особености и с пъстрия етнически облик на населението си. Назоавана “една страна от приказките”; земя, “окъпана в слънце”; “страна на изгряващото слънце”, “огнена земя”, “слънчева степ”, а специално Южна Добруджа, която за българите е “златна” – Нова Добруджа, Млада Добруджа или Кадрилатер. Изключение е книгата на Траян Кошовей “Златна Добруджа” (1958), в която “златна Добруджа” е метафора на зрелите ечемични ниви, а образът на Добруджа като “райска градина” визира романтичната мечта за “социалистическа” Добруджа, която ще бъде залесена, пресечена от напоителни канализации и т. н.

Дори в произведенията на изобразителното изкуство доминиращата тема е морето (в исторически изследвания неведнъж е подчертавано, че ролята на Добруджа за Румъния е преди всичко стратегическа – пристанище, което осигурява излаз на Черно море), не присъства образът ѝ на земя – степ или нива, митична в своята първична дивота или облагородена чрез човешкия труд. Това е само един от индикаторите за липсата на онзи психологически комплекс, който издава болката от откъснатото свое, от разединението, което търси начини за удържане на целостта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В културното съзнание на българите и в идеологическите, и в естетическите си проявления митът “Златна Добруджа” е проекция, която изразява Началата (в духовен и в исторически план), мислени и преживяни в компенсаторно-утешителен, обединителен и подбудителен аспект. Той е най-активен в периода между двете войни, т. е. неговата висша степен на активност е измерима в определени граници и несъмнено обвързана с историческата съдба на Южна Добруджа в този период. Вписвайки се в националистичния дискурс като възможност за духовно интегриране, при което са еднакво функционални и общото (като митична матрица), и уникалното (конкретното в исторически смисъл за този регион), и народопсихологичното (колкото и относително да е то като мяра в област, където населението е конгломерат от етнически групи), той се обвързва с идеята за “родното”. Едновременно с това има художествена реализация, която представя като възможна постижимостта на човешкия стремеж да се намери съзвучие с душевните потребности.

Митът утвърждава и популяризира образ с определен смисъл, който се генерира от минал опит, чийто потенциал на въздействие се разгръща и в емоционален, и в идеен план, но *той*

не само припомня значения, а и създава нови такива. При цялото си многообразие те се обединяват от носталгията по изгубеното, събират се в улея на скръбното усещане за липса, сякаш за да потвърдят печалната максима, че в живота именно загубата придава значимост и оценностява. И че компенсаторното присъствие, осигурено от мита, е само фикция, вярата в която не е трудно да се разколебае заради податливостта ѝ на различни интерпретации. Кое то предполага и различни употреби.

REFERENSES

Banea, G. (1940). Vinapele. Schite si amintiri Dobrogene. Bucuresti.

Cosovei, T. (1958). Dobroges de aur. Bucuresti.

Felix Bozhur, L. (1975). From a Picture of the Trade of Greece / travelogue in 10 books, 1794-1799 / - In: French travelogues about the Balkans 15 -18 century. Sofia,. (*Оригинално заглавие:* Феликс Божур, Л. (1975). Из Картина на търговията на Гърция /пътепис в 10 книги , 1794-1799/ - В: Френски пътеписи за Балканите 15 -18 век. София.)

Frye, N. (1990). Ritual, Science, and “Literary Anthropology” – In: Myth, rhetoric, and the Voice of Authority. Yale University Press, New Haven & London.

Simionescu, I. (1928.). O Tara din povesti. Dobrogea. Vol. I. Bucuresti.

Stoyanov, Z. (1983). Notes on the Bulgarian Uprisings, Sofia, (*Оригинално заглавие:* Стоянов, З. (1983). Записки по българските въстания, София.)